

BBABAC Bacheloroppgave med forskningsmetode

Kartlegging og forebygging av skadelig seksuell atferd hos barn og unge

- En litteraturgjennomgang

Universitetet
i Stavanger

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Bachelor i barnevern

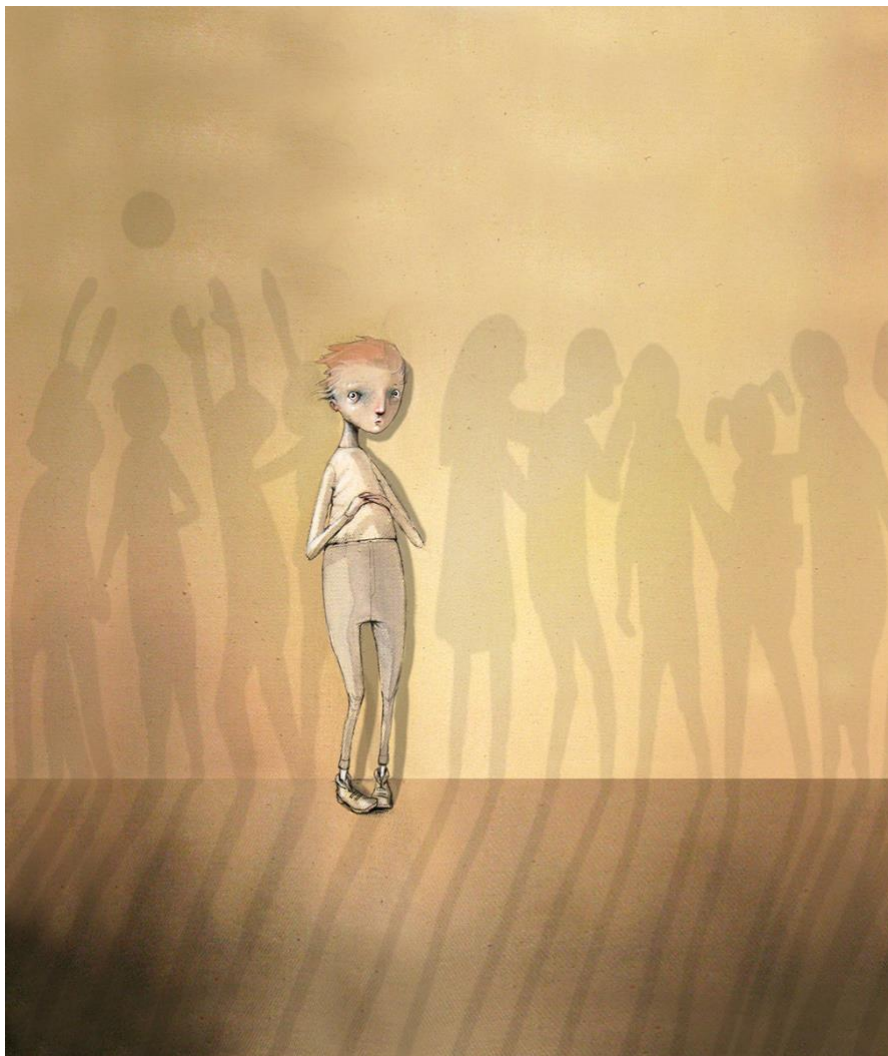
UiS mai 2021

Kandidatnummer: 5001

Forord

Tina er 11 år. Hun har lærevanskeligheter. Hun tok på vennen Daniels penis fordi han sa at han ville ødelegge PlayStation hennes dersom hun ikke gjorde det.

(Egen oversettelse av Bateman & Milner, 2015, s. 99).

Illustrasjon: Lisa Aisato

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	4
1.1 Bakgrunn for valg av tema	4
1.2 Problemstilling og avgrensning	5
1.3 Formål med oppgaven	6
2 Faglig kunnskap	7
2.1 Seksualitet og aldersadekvat seksuell atferd	8
2.2 Problematisk og skadelig seksuell atferd	10
2.3 Overgriper kan selv være et offer for overgrep	11
2.4 Fremlegg og sammenlikning av modellene «Trafikklyset» og «Understanding children’s sexual behaviors»	12
3 Metode	16
3.1 Valg av metode	17
3.2 Utfordringer knyttet til litteraturgjennomgang	18
3.3 Studiens troverdighet	19
3.4 Datainnsamling	21
3.5 Analyse av artikkel og metode	22
4 Funn	24
4.1 Presentasjon av funn	24
4.2 Sammendrag av forskningsartiklene	25
4.3 Hva er felles og ulikt med artiklene?	27
4.4 Hva viker fra problemstillingen?	28
5 Diskusjon	29
5.1 Holdninger til barns seksualitet	29
5.2 Betydningen av relasjon og rolle	30
5.3 Hindringer for at skadelig seksuell atferd rapporteres	32
5.4 Usikkerheten	33
5.5 Barn som overgriper	35
5.6 Forebygging og behandling av skadelig seksuell atferd	36
6 Avslutning	39
6.1 Videre forskning	41
Litteraturliste	42

Antall ord i besvarelsen: 13 182

1 Innledning

En barndom som bygger på trygghet og respekt rundt seksuelle rettigheter, danner grunnlaget for en sunn seksuell helse (Cacciatore, 2020). Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet skriver i deres strategiutgivelse fra 2013 at de ønsker å utvikle barns helse og livskvalitet gjennom gode og trygge oppvekstforhold:

Vi skal ha kunnskap og mot til å se barns smerte – også når den ikke er lett synlig. Deretter skal vi handle, og vi skal vite hvilken hjelp som er den rette i hvert enkelt tilfelle. Voksne har et hovedansvar for å avdekke og forhindre at barn og ungdom blir utsatt for vold, overgrep og mobbing.

(Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 5).

Rapporten ble lagt frem gjennom et samarbeid mellom fire departementer i 2013, og strategien var ment som et forebyggingstiltak for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og unge. For at dette skal oppnås, må kunnskap rundt temaet styrkes hos flere profesjoner og barns rett til medvirkning burde være en sentral faktor i kompetanseutviklingen (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 5). I denne oppgaven fokuserer jeg blant annet på hvordan voksne kan skille aldersadekvat seksuell atferd fra skadelig seksuell atferd hos barn. Videre legger jeg frem ulike arbeidsmodeller som hjelpemiddel i avdekking av skadelig seksuell atferd i barnehage- og skolekontekst. Jeg diskuterer konsekvenser som følge av krenkende og ubehagelige handlinger utført av barn i alderen to til tolv år. I tillegg drøfter jeg ulike forebyggingsmuligheter for utviklingen av skadelig seksuell atferd hos barn på bakgrunn av unge overgriperes uttalelser.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Kombinasjonen mellom kunnskap jeg har tilegnet meg gjennom studiet og ferdigheter jeg har utviklet knyttet til arbeidserfaring og praksis, har påvirket min interesse for skadelig seksualisert atferd hos barn. I mitt fjerde semester på studiet var jeg i en seks måneders praksisperiode på et barnehjem i Oslo. I Norge forbinder man som regel barnevernsinstitusjoner med ungdom, fordi det er få institusjoner igjen i Norge som tar inn barn under tolv år. Det aktuelle barnehjemmet tar imot barn mellom to til tolv år som blir plassert på korttidsplassering etter lov av 17. juli nr. 100. 1992 om barneverntjenester (barnevernloven) §4-12. Flere av barna hadde utfordrende atferd. Jeg la spesielt merke til

atferden til ett barn. Barnets seksualiserte atferd var en ny og fremmed opplevelse for meg, og dette fanget nysgjerrigheten og interessen min. Jeg ble utsatt for handlinger og verbale utsagn som satte spor i meg og som jeg syntes var ubehagelig. Det var handlinger som å bli kløpet i baken, skrittet og på brystene, bli kalt «hore», «sexy» og spørsmål om vi skal «sekse». Hva ligger til grunn for at barnet oppfører seg slik? Hva trigger gutten til slik atferd? Jeg valgte derfor å skrive om skadelig seksuell atferd hos barn, blant annet på grunn av manglende kunnskap innenfor temaet og et ønske om å anvende den tilegnede kunnskapen i praksis.

1.2 Problemstilling og avgrensning

Problemstillingen er som følger:

Hvilke forhold kan påvirke voksnes vurdering av barns seksuelle atferd? Hva hindrer at voksne eller barnet selv melder fra om skadelig seksuell atferd og hvordan kan man forebygge utvikling av den problematiske atferden?

Med dette mener jeg hvordan ulike forhold som kompetanse, kunnskap og kontekst, kan påvirke voksne i deres vurdering av barns seksuelle atferd. Vurderingen kan blant annet knyttes til hvor skillet går mellom aldersadekvat og skadelig atferd, samt ulike konsekvenser som følge av den problematiske atferden.

Denne oppgaven avgrenses til å handle om hvordan skille mellom aldersadekvat og skadelig seksuell atferd. I tillegg vil jeg drøfte barn som forgriper seg på andre barn, og hvilke konsekvenser dette kan ha for barnet selv og den som er offer for overgrepet. Oppgaven vil legge vekt på hvordan kan man bruke forskjellige modeller som hjelpemiddel i kartleggingen/avdekkingen av skadelig seksuell atferd hos barn, samt i hvilken grad slik atferd kan forebygges. Problematikken rundt skadelig seksuell atferd er et tema som får lite oppmerksomhet både i utdanning og i samfunnet. Derfor ønsker jeg med denne oppgaven å vekke interesse rundt temaet, slik at fler tilfeller med skadelig seksuell atferd i barnehage og skole lettere plukkes opp, og at utvikling av slik atferd kan forhindres.

I avgrensingsprosessen utelukket jeg skadelig seksualisert atferd hos ungdommer over tolv år, og ungdommer som utøver seksuelle overgrep mot andre barn og unge. Denne avgrensningen gjorde jeg blant annet fordi min erfaring knyttet til temaet er relatert til barn under tolv år. Andre temaer som hadde vært relevant for oppgaven hadde vært å gå dypere i

seksuelle overgrep i nære relasjoner og på tvers av generasjoner. Jeg har også utelukket diagnoserelaterte konsekvenser som PTSD, angst, depresjon, tilknytningsforstyrrelser o.l.

I oppgaven kobler jeg mye av teorien og eksemplene opp mot barn i barnehage- og småskolealder. Dette er blant annet for å rette fokus på hvordan mennesker som arbeider med små barn kan avdekke skadelig seksuell atferd ved hjelp av riktig kompetanse og god nok kunnskap. Oppgaven vil belyse betydningen av fri lek og naturlig utforskning av seksualitet og kropp i barnehagen, og hvordan fagpersoners oppfatning av barneseksualiteten kan påvirke vurderingen av barnets seksuelle atferd. Utdanning og erfaring kan virke inn på hvordan man tolker den seksuelle atferden. Konteksten du møter barnet i og egen bakgrunn vil også påvirke hvordan du forstår den seksuelle atferden. Dersom to barn kler seg nakne for hverandre på et lukket rom i barnehagen, kan dette oppfattes som normalt og naturlig. Hvis to barn gjør det samme på en barnevernsinstitusjon, kan konteksten påvirke den voksnes reaksjon, og den voksne kan reagere kraftigere på samme atferd. Kan både kontekst og kompetanse påvirke måten man tolker atferden?

1.3 Formål med oppgaven

Formålet med oppgaven er å utvikle større innsikt og kunnskap om hvor grensen går mellom aldersadekvat, bekymringsfull og skadelig seksualisert atferd hos barn. I tillegg er oppgavens formål å få økt forståelse for sosialarbeideres utfordringer knyttet til vurderingen av alvorlighetsgrad og bakenforliggende faktorer i møte med barn som viser skadelig og krenkende seksualisert atferd. Ytterligere er formålet å drøfte ulike forebyggingsmuligheter for utviklingen av skadelig seksuell atferd. Jeg erfarte at det var begrenset tilgang på norsk forskning knyttet til temaet, og jeg ønsker derfor å spre kunnskapen jeg tilegner meg gjennom denne forskningen med andre. Gjennomgående i teksten vil jeg knytte teori til eksempler for å skape en helhetsforståelse.

2 Faglig kunnskap

Denne bacheloroppgaven omhandler som nevnt barn fra to til tolvårsalderen og skillet mellom aldersadekvat og skadelig seksuell atferd. Bakgrunnen for valg av aldersgruppe grunner i at seksuelt misbruk utført av barn under tolv år kategoriseres som skadelig seksuell atferd, mens et tretten år gammelt barn vil bli kalt ung overgriper (Inges & Kleive, 2011, s. 37). For barnet som blir utsatt er det likevel liten forskjell på om barnet er tolv eller tretten år. Det var lenge en forståelse om at kun voksne, ukjente menn foretok seg på barn. Dersom barn utførte seksuelle handlinger med vold eller tvang, grunnet dette i normal nysgjerrighet og uskyldig utforskning hos barnet som etter hvert ville forsvinne med alderen (Inges & Kleive, 2011, s. 20; Skundberg, 2020). Margrete Wiede Aasland (2020, s. 14) skriver at vonde opplevelser knyttet til seksualitet og seksuelle handlinger ofte setter seg i kroppen, og det er vanlig at vonde hendelser senere kommer til uttrykk som smerter i kroppen eller psykiske utfordringer.

I oktober 2020 la regjeringen frem et tillegg med formål om å utrede et tilbud for barn og unge med skadelig seksuell atferd og som står i fare for å utøve skadelig seksualisert atferd mot andre barn og unge. Helse- og omsorgsdepartementet skriver i sitt tillegg nr. 61 fra 2020, at mellom tretti og femti prosent av seksuelle overgrep mot personer under 18 år, utføres av barn og unge i samme aldersgruppe (Inges & Kleiven, 2011, s. 18; McKibbin et al., 2017; Skundberg, 2020; Søftestad, 2008, s. 157).

Seksuelle overgrep er en av de mest alvorlige handlingene som utøves når det gjelder skadelig og krenkende seksuell atferd hos barn. Gjennom lavterskeltilbud for disse barna kan man sette inn tiltak for å forhindre og forebygge slik atferd hos barn og unge (Helse- og omsorgsdepartementet, 2020). Men for å kunne tilby slike tiltak er man nødt til å ha god nok kompetanse til å se når atferden er problematisk (Skundberg, 2020). Så hvordan avdekker man slik atferd, og hvordan kan man skille normal og aldersadekvat seksuell atferd fra skadelig og krenkende seksuell atferd? Jeg vil videre fokusere på blant annet hvordan man kan avdekke skadelig seksuell atferd hos barn, slik at man kan forebygge og hindre videre overgrep.

2.1 Seksualitet og aldersadekvat seksuell atferd

I barns utvikling av sunn seksuell helse er det avgjørende at de omgås trygge og stabile voksne som kan støtte dem i denne utviklingen (Aasland, 2020, s. 8; Hegge, 2011). Et spedbarn har behov for nær voksenkontakt for å utvikle evne til forståelse av seg selv og omverden (Aasland, 2020, s. 13 og 31). Barnets tilknytning til en trygg og tilgjengelig omsorgsgiver legger grunnlaget for barnets senere utvikling av egenverd og sosiale normer og regler (Ingenes & Kleive, 2011, s. 49). Barneseksualiteten utvikler seg i tråd med sosialiseringprosessen (Aasland, 2020, s. 43) og blir påvirket av både utviklingsfremmende og -hemmende omgivelser. Den aldersadekvate seksuelle atferden jeg refererer til i denne oppgaven, omfatter en fysisk og psykisk aldersnormal utvikling som betraktes som sunn (Skundberg, 2020, s. 2). Atferden kan for eksempel uttrykkes gjennom lek, og den regnes som sunn dersom atferden gjenspeiler intensiteten, hyppigheten og nysgjerrigheten hos jevnaldrende.

Aldersadekvat seksuell atferd handler blant annet om at barn leker og utforsker egen og andres kropp gjennom gjensidig initiativ ved å kikke på, ta på og snakke om kropp og seksualitet, uten skamfølelse og tvangsbruk. Slik lek og utforsking skal være frivilling og trygg (Ingenes & Kleive, 2011, s. 39). Den seksuelle leken er hovedsakelig basert på utforsking og nysgjerrighet. Ved å spørre, berøre, herme og kikke utvikler barn en forståelse for egen kropp og normal seksuell atferd (Skundberg, 2020, s. 10). Skundberg beskriver at barns seksuelle læring og utforsking ofte møtes med restriksjoner, og at barn dermed ikke ønsker å spørre eller utforske. Dersom barn opplever gjentatte begrensninger i leken fra voksne, eller flere ubehagelige hendelser knyttet til leken, er det større sannsynlighet for at situasjoner holdes skjult, og at den skadelige seksuelle leken aldri blir oppdaget.

Barn som leker nakne sammen har på en naturlig måte muligheten til å danne seg et bilde av at kropper ser forskjellig ut (Skundberg, 2020, s. 4). Både Skundberg (2020) og Vildalen (2014, s. 16) uttrykker i sine tekster konsekvensene av fagpersoners og foreldres mistenkeligjøring av den naturlige atferden i barneseksualiteten. Voksne kan reagere forskjellig i slike situasjoner. Noen kan reagere på impuls, mens andres reaksjon er gjennomtenkt og mest mulig skånsom for barnet uten å påføre skam. I noen situasjoner kan en tenke seg at voksne selv blir flau, og visualiserer episoder som kan knyttes til voksen

seksualitet. Ved kjeft og irettesettelser kan barn oppleve skam, og seksualitet og kropp kan dermed bli et skambelagt tema.

2.1.1 Lek eller overgrep?

Barneseksualiteten er et relevant kunnskapsområde for fagpersoner som skal arbeide med barn. Dette er på grunn av at bredden og omfanget i barns seksualiserte lek øker gradvis fra to år og oppover (Friedrich et al., 1998; Skundberg, 2020, s. 2). Når barn leker, utvikles blant annet deres motoriske og emosjonelle fungering. I barnehagealder er mor-og-far lek, samt doktorlek, gjengangere i barnegruppen (Aasland, 2020, s. 22; Innes & Kleive, 2020, s. 37, Skundberg, 2020, s. 2). Barn er nysgjerrige og utforskende når det gjelder egen og andres kropp, og det er viktig å gi barna rom til å utfolde seg gjennom lek. Skundberg (2020) forteller i sin artikkel hvordan man kan forstå den aldersnormale barneseksualiteten i barnehagen. Dette gjør han blant annet ved å argumentere for hvor viktig det er for yrkesutøvere som arbeider med barn å ha kompetanse innenfor temaet seksualitet. Han diskuterer også hvordan man kan skille mellom sunn seksuell helse og skadelig seksuell atferd hos barn for å hindre seksuelle overgrep.

Sharon K. Araj (1997) har fokusert på hvor vanskelig det kan være å skille mellom aldersadekvat og skadelig seksuell atferd. Samtidig er hun opptatt av å poengtere hvor viktig normal og uskyldig seksuell lek mellom jevnaldrende er for barnas videre utvikling og syn på seksualitet. Når barn leker sammen, skal det alltid være frivillig, gøy og positivt. Det samme gjelder når barn leker seksuelle leker (Aasland, 2020, s. 25; Vildalen, 2014, s. 47). Når leken går over til å handle om tvang, manipulering og hemmeligheter, kan dette føre til vonde opplevelser og ulik oppfatning av leken. For eksempel hvis Ådne (7 år) tvinger Marthe (4 år) til å «sexe» med klær på, kan dette oppleves som et overgrep for Marthe, mens Ådne kan oppleve det som en spennende del av leken. Dette er et tegn på skadelig seksuell atferd hos Ådne, da han bruker tvang i seksuell handling, i tillegg til at han utfører handlingen med et yngre barn (se Hegge, 2011; Johnson henvist til i Aasland, 2020).

Opplevelsen av et overgrep kan oppfattes ulikt fra person til person. Bruk av fysisk makt for å ta på eller bli tatt på av en annen person mot dets vilje, kategoriseres under seksuelt overgrep (Innes & Kleive, 2011, s. 33). Aasland skriver at ettersom barn blir eldre, utvikles det større terskel for å si ifra til voksne om ubehagelige situasjoner knyttet til seksualitet (2020, s. 26).

Dette forklares ved at etter seksårsalderen forstår barn at det ofte knyttes tabu og skam til seksualitet og seksuelle leker. Skundberg (2020) poengter i tillegg at det ofte er de voksne som påvirker barna når det kommer til åpenhet rundt seksualitet. Ved mangel på kunnskap og åpenhet rundt kropp, seksualitet og seksuelle leker, lærer barn blant annet at taushet rundt seksualitet er normalt. I tillegg kan dette bidra til at barn ikke lærer om personlige grenser knyttet til egen kropp (Skundberg, 2020, s. 8).

2.2 Problematisk og skadelig seksuell atferd

Krenkende seksualisert atferd hos barn som har opplevd seksuelle overgrep i sin barndom er en kjent problematikk i feltet. Det er viktig å ha kunnskap om hvordan man møter slik atferd, hvordan man skjermer andre barn, samt påvirkningen atferden kan ha. Når slike situasjoner oppstår, er det viktig å se atferden i tråd med hvor stor del av dette som er en naturlig og barnlig nysgjerrighet på kropp, og hvor mye som er av skadelig og truende karakter (Skundberg, 2020, s. 2). Det kan være avgjørende å trekke inn opplysninger om barnets fortid, blant annet opplevelser og hendelser som trigger seksualiserte handlinger. Dersom barnet viser bekymringsfull eller krenkende seksuell atferd, er det avgjørende å sette i gang forebyggende tiltak umiddelbart (Hegge, 2011, s. 6). Atferden kan utspille seg i ulike former ut fra alder, modenhet og barnets utvikling (Ingnes & Kleive, 2011, s. 40-41). Skillet mellom aldersadekvat og skadelig seksuell atferd vil legges frem under kapittel 2.4.

Den seksualiserte atferden kan komme til uttrykk gjennom fysisk berøring av andre og seg selv, upassende og grovt språk og gjentatte forsøk på å krenke andre med et seksuelt budskap. Eksempler på dette kan være å berøre andres bryster og skritt, vise seg frem naken og stille ubehagelige og krenkende spørsmål. Tiltakene som settes i gang skal ikke bare beskytte de andre barna fra grenseoverskridende handlinger, men de skal også beskytte barnets oppfatning av seg selv. Dersom forebyggende tiltak ikke blir igangsatt umiddelbart, kan barnet stå i risikozonen for å utvikle en seksuell atferd overfor andre som kan være skadelig (Hegge, 2011). Samtidig kan barnet stå i fare for å miste muligheten til en sunn og gjensidig seksualitet som voksen. Det barnets omsorgsgivere sin oppgave å skjerme barnet fra å erfare seg selv som en som er skremmende, og som tar initiativ til handlinger som ikke er velkomne hos andre.

2.3 Overgriper kan selv være et offer for overgrep

Skadelig seksuell atferd kan påføre både en selv og andre skade. Atferden er bekymringsfull, krenkende og ikke aldersnormal, og kan ifølge Skundberg være et resultat av seksuelt misbruk i barndommen eller kognitiv skjevutvikling (2020, s. 2). Siri Søftestad skriver at tretti til sytti prosent av de som har skadelig seksuell atferd selv har vært utsatt for seksuelle overgrep (2008, s. 158). Når et barn er utsatt for et overgrep vil kroppen oppleve et traume som kan påvirke barnets videre utvikling. Kroppen kan ubevisst utvikle atferd som er krenkende, trakasserende og voldelig overfor andre på grunn av de hendelsene en selv har blitt utsatt for (Bateman & Milner, 2015, s. 18). Dersom slik atferd oppdages tidlig nok, kan man forhindre potensiell skade på barnet selv og andre.

Mennesker som blir utsatt for truende, krenkende og uønskede opplevelser reagerer ulikt. De psykiske skadevirkningene hos hvert enkelt barn er avhengig av forskjellige faktorer. Barnets resiliens er betydningsfull, altså motstandsdyktigheten barnet innehar som hjelper det med å takle vanskelige situasjoner (Bateman & Milner, 2015, s. 24). I tillegg avhenger reaksjonene av personlighet og barnets alder, der yngre barn har mindre forståelse for og kunnskap om konsekvenser av å utsettes for seksuelle overgrep og handlinger, enn eldre barn (Innes & Kleive, 2011, s. 24). Uavhengig av barnets alder og motstandsdyktighet vil slike opplevelser sette seg i kroppen. Dersom barnet har en trygg omsorgsbasis med gode signifikante andre, vil dette også være en beskyttelsesfaktor som vil ha betydning for deres opplevelse av situasjonen.

Gro Breidvik skriver i sin bok at barn som har opplevd seksuelle overgrep, og som senere har utviklet skadelig seksuell atferd, ofte misbruker andre barn på samme måte som de selv har blitt seksuelt misbrukt (2003, s. 34). Dette kan komme av at ens egne opplevelser knyttet til seksuell lek eller handling sitter i kroppen og dermed kommer til uttrykk i lek eller samspill med andre barn.

I vurdering av seksuell atferd hos barn kan en ta i bruk ulike arbeidsmodeller som hjelpemiddel. Child Sexual Behavior Inventory (heretter CSBI) er et kartleggingsverktøy og metode utarbeidet av William N. Friedrich i 1997, for identifisering av skadelig seksuell atferd hos barn. Modellen benyttes kun av kvalifiserte fagpersoner der den brukes i vurdering

om barn blir eller har blitt seksuelt misbrukt ut fra barnets seksuelle atferd (Jonkman et al., 2019). Nedenfor vil jeg legge frem to modeller utformet av Hegge (2011) og Johnson (henvist til i Aasland, 2020, s. 30 og 43-44). De tre modellene fokuserer på å avdekke skadelig seksuell atferd hos barn og unge. Derfor vil modellene være relevante i besvarelse av min problemstilling. CSBI inkluderes i denne sammenheng grunnet dens sentrale rolle i en av artiklene som fremlegges i studien.

2.4 Fremlegg og sammenlikning av modellene «Trafikklyset» og «Understanding children's sexual behaviors»

Beskrivelsene nedenfor redegjør for ulike atferdsmønstre for aldersadekvat, bekymringsfull og skadelig seksuell atferd. Eili Knudsen Ingnes og Helle Kleive legger i boka «I møte med unge overgripere» frem en liknende tabell for å beskrive *vanlig* seksuell atferd og *uvanlig* seksuell atferd (2011, s. 40-41). Slike modeller kan tas i bruk av mennesker i arbeid med barn og unge ved forebyggingsarbeid og avdekking av skadelig seksuell atferd.

Birgit Hegge (2011) har utformet en detaljert modell kalt Trafikklyset i samarbeid med Helsedirektoratet og Stiftelsen Psykiatrisk Opplysning. Skriften inneholder tabeller med eksempler og hjelpemidler ved identifisering av sunn, bekymringsfull og skadelig seksuell atferd hos barn. Med tanke på at tabellene inneholder eksempler, er det viktig å vurdere atferden ut fra kontekst og ikke bruke tabellen som en indikator på for eksempel seksuelle overgrep. Modellen er en guide for blant annet voksne som arbeider med barn «til å identifisere, vurdere og gi respons på seksualitet som fremmer bekymring» (Hegge, 2011).

Toni Cavanagh Johnsons modell, Understanding children's sexual behaviors fra 2015, har samme mål som Heggens modell å legge frem et hjelpemiddel for pedagoger og voksne i arbeidet med å identifisere skadelig seksuell atferd hos barn. Margrete Wiede Aaland har oversatt Johnsons modell i boka «Barna og seksualiteten» fra 2020 på side 30 og 43-44, og det er denne oversettelsen jeg har tatt utgangspunkt i. Nedenfor vil jeg legge frem noen likheter og ulikheter fra de to modellene for å skape et helhetsbilde av hvordan man kan gjenkjenne sunn, bekymringsfull og skadelig seksuell atferd hos barn.

0 - 5 år

Normal seksuell atferd (Grønn)

Grønn atferd innebærer en barneseksualitet som betegnes som sunn, spontan, nysgjerrig og eksperimenterende, samt at den samsvarer med jevnaldrende barns utvikling og modenhet. I aldersgruppen null til fem år finner man likheter i de to tabellene som sier at aldersadekvat atferd innebærer blant annet at barn tar på egne og andres genitalier (Aasland, 2020, s. 30; Hegge, 2011, s. 4). I tillegg er det normalt at barn i denne aldersgruppen spør om kropp og seksualitet, er opptatt av hvordan kroppen fungerer og leker doktorleker. Videre nevner Johnson at det er normalt at barn nyter å gå naken (Aasland, 2020, s. 30).

Bekymringsfull seksuell atferd (Gul)

I aldersgruppen null til fem år beskriver tabellene bekymringsfull atferd ut fra hyppighet og intensitet, samt manglende samsvar med andre jevnaldrende barns utvikling og modenhet (Hegge, 2011, s. 5). Likheter mellom de to tabellene er at de trekker frem atferd hvor barn bruker avansert og voksent språk om seksuelle funksjoner og genitalier, samt at de er opptatt av å ta på andres kjønnsorganer. I tillegg finner vi barn som stirrer intenst på nakne mennesker, og som følger med andre på do, under denne kategorien. Videre beskriver Hegge (2011, s. 5) bekymringsfull atferd som hendelser der barn drar ned eller opp klærne til andre mot deres vilje. Johnson beskriver seksuell atferd som fortsetter etter barnet har fått irettesettelser, gjentatte hendelser der barnet griser med avføring på vegger og gulv, samt situasjoner der barnet putter gjenstander opp i anus og vagina (Aasland, 2020, s. 30).

Skadelig seksuell atferd (Rød)

Rød atferd er knyttet til seksualitet som er skadelig, problematisk og krenkende. Slik atferd er overdreven, grenseoverskridende, ikke-aldersadekvat og tvangsmessig. Den må tas på alvor. Hegge (2011, s. 6) og Johnson (henvist til i Aasland, 2020, s. 30) beskriver slik atferd ved intens onanering og seksuell atferd/lek med andre barn (ofte tvang). Slik atferd innebærer penetrering i anus og vagina, enten med eller uten objekter. Hegge legger i tillegg frem skadelig seksuell atferd som kommer til syne der barn etterlikner forspill eller seksuell atferd i lek. Videre skriver Johnson blant annet om barns forsøk på å tvinge andre til å ta av klær, viser seg naken, nekter andre å gå på do alene, leker med avføring, samt har plagsomme og irriterende ereksjoner (Aasland, 2020, s. 30).

5 - 12 år

Normal seksuell atferd (Grønn)

Hegge (2011, s. 4) og Johnson (henvist til i Aasland, 2020, s. 43-44) legger blant annet frem naturlig og forventet atferd hos barn i aldersgruppen 5 – 12 år gjennom eksempler som indikerer sunn seksualitet. De nevner blant annet at det er normalt at barn spør om spedbarn, genitalier, bryst, samleie og seksualitet, at de onanerer for å slappe av og at de utvikler et språk som inneholder ord på genitalier. I tillegg viser barn sunn seksuell atferd gjennom økt behov for privatliv rundt kropp, utforskning rundt forskjeller på gutter og jenter og kyssing av jevnaldrende. Hegge (2011, s. 4) fokuserer i tillegg på at barn benytter seg av internett ved utforskning og nysgjerrighet. Johnson (henvist til i Aasland, 2020, s. 43-44) trekker frem seksuell atferd som kan komme til syne gjennom sexrelaterte leker med jevnaldrende. At barn ser på hverandre på do eller i dusjen, snakker om seksualitet med venner og sammenlikner egne kjønnsorganer med jevnaldrende, er normalt i denne aldersgruppen. I tillegg nevner han at det er vanlig å putte gjenstander i anus og vagina av nytelse, nysgjerrighet og utforskning (Aasland, 2020, s. 43-44).

Bekymringsfull seksuell atferd (Gul)

Atferden er bekymringsfull grunnet type atferd eller målbevisstheten i handlingene (Hegge, 2011, s. 5). Det blir blant annet trukket frem utsagn som inneholder voksne begreper om sex og genitalier, hyppig seksualisert språk (eksempelvis «synes du jeg er sexy?»), plutselig atferdsendring og plaging av andre gjennom seksuelt innhold. Dette kan innebære å ta på andres genitalier uten lov, og presse andre til å delta i seksuelle handlinger, både oralt, analt og verbalt (Aasland, 2020, s. 43-44; Hegge, 2011, s. 5) I tillegg legger Hegge (2011, s. 5) frem atferd som kommer til syne gjennom seksuelt truende språk. Johnson viser også til barns redsel rundt temaet, jokker på andre mennesker eller gjenstander, onanerer i offentligheten, leker med avføring og urin og etterlikner seksuelle lyder som stønning og pusting. I tillegg kan bekymringsfull seksuell atferd vises ved at barn stikker gjenstander inn i egen eller andres anus og vagina for å kjenne på ubehag (Aasland, 2020, s. 43-44).

Skadelig seksuell atferd (Rød)

Skadelig og krenkende seksualitet er bekymringsfullt grunnet atferdens natur og måten den gjennomføres på. Hegge (2011, s. 6) og Johnson (henvist til i Aasland, 2020, s. 43-44) nevner blant annet målbevisst onanering foran andre, seksuell atferd som berører andre, å tvinge

andre barn til seksuell omgang, seksuell kunnskap som er avansert for alderen og kommunikasjon der sex er et gjennomgående tema. Hegge beskriver også at barn i denne aldersgruppen kan utøve seksuelle handlinger mot yngre barn, noe som kan sette kroppslige spor hos den utsatte og hindre barnet i videre utvikling av egen sunn seksualitet. Videre nevner Hegge at man ofte ser at barn med skadelig seksuell atferd kan true andre til å holde seksuell lek hemmelig (2011, s. 6). Johnson antyder at etter seksuelle overgrep er det vanlig å få problematisk forhold til avføring og urin, noe som ofte vises hos barn med skadelig seksuell atferd gjennom smøring og grising med avføring (Aasland, 2020, s. 43-44).

3 Metode

Metode er fremgangsmåten for datainnsamling i forskningen, hvordan dataen kategoriseres, samt hvordan den tolkes og analyseres (Rienecker og Jørgensen, 2007, henviset til i Støren, 2013, s. 37). Metoden kan tolkes som et hjelpemiddel som brukes for å besvare problemstillingen og for å utvikle ny kunnskap (Vilhelm, 1985, sitert i Dalland, 2012, s. 110).

For å gjennomføre en vitenskapelig forskningsprosess må man velge en metode for informasjonsinnhenting. Enhver metode i en vitenskapelig forskningsprosess består av blant annet to felles faser i starten av prosessen; utvikling av en problemstilling og valg av undersøkelsesdesign. Problemstillingen angir hva forskningen fokuserer på, og hva man skal finne ut av. I valg av undersøkelsesdesign skal det bestemmes om man skal innhente primærdata gjennom kvalitativ eller kvantitativ tilnærming, eller om forskningen skal baseres på sekundærdata (eksisterende forskning og litteratur) (Jacobsen, 2010, s. 25). Jeg vurderte det hensiktsmessig å benytte meg av sekundærdata i min oppgave, og vil dermed bruke litteraturgjennomgang som metode.

I en litteraturgjennomgang studerer man materialet presentert i andre forskningsartikler (sekundærdata). Studien vil dermed ikke baseres på ny kunnskap fra primærdata, men se sammenhenger mellom teoretiske perspektiv og forskningslitteratur ved å systematisere og tolke informasjonen en sitter igjen med (Støren, 2013, s. 17; Jacobsen, 2010, s. 18). I min studie av seksualisert atferd hos barn skal jeg se sammenhenger mellom teoretiske perspektiver og funn fra tidligere forskningsartikler gjennom drøfting. Den innsamlede litteraturen blir systematisk undersøkt og kategorisert slik at det relevante datagrunnlaget for analysen kan brukes til å svare på problemstillingen (Grønmo, 2016, s. 175).

Presentasjon og analyse av de valgte forskningsartiklene legges frem i tabell 1 og 2 nedenfor. Ved å systematisere kunnskapen samler, vurderer og konsentrerer man den (Støren, 2013, s. 17). Systematiseringen kan føre til endring i problemstillingens vinkling, for eksempel dersom en ikke finner den informasjonen en hadde forventet. Ved gjennomgang av den innsamlede litteraturen valgte jeg å endre problemstillingen for å kunne besvare den på en god måte. Dette gjorde jeg ved å ta utgangspunkt i hovedtemaene i oppgavens diskusjonsdel. Ved å bruke tidligere forskning som et sentralt datagrunnlag i metoden, kan forskerens forståelse for emnet bli bredere og mer spesialisert.

Litteraturgjennomgang vil ha en tydelig definert problemstilling som blir besvart gjennom relevant litteratur knyttet til temaet. De innhentede dataene blir videre analysert og evaluert slik at forskningen blir gyldig og pålitelig (Aveyard, 2019, s. 3). En litteraturgjennomgang pleier som regel å inneholde følgende komponenter: (1) En problemstilling som fremstilles i introduksjonskapittelet. (2) En metodedel som belyser hvordan problemstillingen vil bli besvart og som inkluderer søkestrategi, analysemetode og en analyse av litteraturen. (3) En resultatdel hvor funnene fra den valgte litteraturen blir presentert. (4) En diskusjonsdel hvor funnene skal drøftes i lys av teori (Aveyard, 2019, s. 3-4). Jeg har tatt utgangspunkt i disse komponentene i tråd med retningslinjene for bachelorskriving når jeg har utformet denne oppgaven.

3.1 Valg av metode

Datagrunnlaget for denne bacheloroppgaven er basert på litteraturgjennomgang for å besvare problemstillingen: *Hvilke forhold kan påvirke voksnes vurdering av barns seksuelle atferd? Hva hindrer at voksne eller barnet selv melder fra om skadelig seksuell atferd og hvordan kan man forebygge utvikling av den problematiske atferden?*

Problemstillingen kan besvares ved hjelp av flere metoder, men valget av metode var innlysende fra øyeblikket jeg startet tanke- og skriveprosessen. Jeg har vurdert kvalitativ tilnærming i form av halvstrukturert intervju, men på grunn av koronasituasjonen virket det mer problematisk enn hensiktsmessig å velge denne metoden. Ved å ta utgangspunkt i allerede eksisterende litteratur om temaet kan jeg sammenlikne den innhentede dataen fra tidligere skrevet forskningsartikler med faglig kunnskap og teori. I tillegg vurderte jeg det hensiktsmessig å hente litteratur fra internasjonale kilder på grunn av begrenset norsk forskning på området.

I startfasen av litteratursøket ble det gjort mange og bevisste valg. Dette var for å få et innblikk i hva som finnes av tidligere forskning, og hvor krevende det ville være å finne relevant litteratur innenfor temaet. Innledningsvis hadde jeg utfordringer knyttet til dette, men ved å endre vinkling på problemstillingen ble utvalget større. Videre ble det utført systematiske søk på ulike databaser med søkeord både på norsk og på engelsk. I leting etter norske forskningsartikler ble det gjort søk i *Oria*. For å få tilgang på relevant litteratur utvidet

jeg søket til alle norske fagbibliotek. Systematiske søk på engelsk ble gjort i Academic Search Premier og Google Scholar. Oversikt over søkehistorikk, som blant annet inneholder valgt database, søkeord og krav til litteraturen (inklusions- og eksklusjonskriterier), legges frem i en matrise under kapittel 3.4 Datainnsamling.

3.2 utfordringer knyttet til litteraturgjennomgang

Det vil være avgjørende å foreta kritiske vurderinger gjennomgående i skriveprosessen for å sikre kvaliteten på forskningsartiklene, datainnsamlingen og analyse. Det er derfor viktig å stille seg kritisk og gjøre metodiske refleksjoner knyttet til kvalitet og relevans i forskningen som skal brukes i arbeidet (Aveyard, 2019, s. 95; Dalland, 2012, s. 228). I mitt arbeid har jeg vært opptatt av å gå over kilde-listene til de artiklene jeg har hentet informasjon fra for å være sikker på at kvaliteten på informasjonen er troverdig. Ved å bruke sekundærkilder i arbeidet vil det ofte være en usikkerhet knyttet til om informasjonen er pålitelig og kvalitetssikret (Aveyard, 2019, s. 96). Det er derfor viktig å kontrollere hvorvidt artikkelens tidsskrift er pålitelig, tidspunkt for forskningen, og artikkelens etterprøvbarehet.

Underveis i prosessen har jeg stått overfor krevende vurderinger knyttet til de metodiske utfordringene i en litteraturgjennomgang. For eksempel har jeg forsøkt å være kritisk i utvalgsprosessen ved å konsentrere meg om fordeler og ulemper ved studiene. Samtidig har jeg møtt på noen utfordringer, blant annet begrensninger i fagfeltet knyttet til forskning innenfor mitt valgte tema. Jeg hadde vanskeligheter med å finne litteratur med samme innfallsvinkel som mitt fokusfelt. En annen utfordring i arbeidet handler om begrensninger knyttet til språk, oversettelse og begreper. Studiene som var relevante for meg, var for det meste på engelsk, noe som skapte noen utfordringer ved oversettelse og feiltolking av begreper. I tillegg var jeg bekymret for at viktige detaljer i forskningsartiklene skulle bli borte i oversettelsen. Dette kan føre til unøyaktige vurderinger og analyser i forskningen.

Hovedspørsmålet i litteraturgjennomgang er ofte knyttet til om kildene man bruker er til å stole på (Jacobsen, 2016, s. 119). I en litteraturgjennomgang er forskerens evne til å være kildekritisk avgjørende, i tillegg til at forskerens kontekstuelle forståelse av dataen er god (Grønmo, 2016, s. 176; Støren, 2013, s. 39). Dersom studien baseres på litteratur som verken er gyldige eller pålitelige, vil dette antakelig føre til at tolkningen av analyseinnholdet blir feilaktig og misvisende. Forskerens individuelle holdninger og perspektiv kan påvirke

datainnsamlingen og analysen av litteraturen (Grønmo, 2016, s. 180). Forskeren skal være objektiv og nøytral i vurdering og tolkning av data.

Under kildesøk kan det være vanskelig å vite at den kilden man har valgt er riktig (Jacobsen, 2010, s. 147). Grunnet oppgavens krav til å velge kun fire artikler, har mye informasjon blitt utelukket. Det kan være ulike faktorer til dette, for eksempel eksklusjonskriteriet om å kun ha litteratur publisert innen fem år. Jeg fant en artikkel som svarte konkret på problemstillingen min, men den var publisert i 1998 av William N. Friedrich. Ved gjennomgang av artikler som har sitert Friedrich i sine studier, kom jeg etter hvert nærmere mine funn. Jeg valgte de fire artiklene blant annet på grunn av omfanget av likheter og ulikheter dem imellom. Det viktig å foreta en kritisk drøfting av artiklenes innhold for å være sikker på at kildene består av relevant og pålitelig informasjon (Jacobsen, 2010, s. 147).

3.3 Studiens troverdighet

Ingen metodeprosess har et perfekt sluttprodukt. Det finnes alltid feil, svakheter og mangler i enhver prosess (Jacobsen, 2010, s. 19). Gjennom forskningen utvikles ny kunnskap, blant annet ved å trekke linjer mellom forskningen og allerede eksisterende litteratur. Fagutvikling handler om å tilegne seg og anvende den allerede eksisterende kunnskapen (Jacobsen, 2010, s. 14). Et av mine formål med studien er å bidra til kompetanseutvikling i fagfeltet.

Forskerens forforståelse og personlige erfaringer kan påvirke studiens drøfting og analyse (Jacobsen, 2010, s. 159). I mitt tilfelle hadde jeg lite kunnskap innenfor temaet før jeg startet denne prosessen, sett bort fra min personlige erfaring knyttet til den seksualiserte atferden hos et barn på min arbeidsplass. Studien forutsetter at jeg utnytter egen kunnskap for å avdekke mulige påvirkningsfaktorer. I tillegg er det avgjørende at forutsetningene for analysen og vurderingene legges frem på en tydelig måte, samt hvilken forforståelse som ligger til grunn for forskerens vurdering (Aadnesen & Hærem, 2014, s. 63). Mine forutsetninger for forskningen la jeg frem i innledningen der jeg forklarer motivasjon og formål. Gjennomgående i prosessen har jeg tatt bevisste valg, både for å besvare problemstillingen og for å sikre studiens troverdighet.

3.3.1 Gyldighet

Validitet står for gyldighet og relevans, og innebærer at målingene er riktige og hjelper studien i besvarelsen av problemstillingen (Dalland, 2012, s. 52; Jacobsen, 2010, s. 111). En form for validitetskontroll er sammenlikning av egne funn med resultater fra annen forskning. Som regel regnes resultater som støttes av teori som gyldige, men dersom teorien ikke er korrekt kan den ikke brukes til å støtte opp under resultatene (Jacobsen, 2010, s. 233). For min forskning er denne måten å validitetssikre forskningen på vanskelig, ettersom at jeg ikke har funnet forskning med samme problemstilling og utgangspunkt. En mulighet til validitetskontroll av forskningen er å sammenlikne dataen og resultatene i de ulike forskningsartiklene og se om jeg finner likheter eller mangler i forskningen. I tillegg er det mulig å undersøke kildene brukt i artiklene for å sjekke om disse er gyldige.

3.3.2 Pålitelighet

Selv om den innhentede dataen er gyldig, er det viktig at innsamlingen ble utført på en pålitelig måte (Dalland, 2012, s. 120). Reliabilitet er det samme som pålitelighet og handler om at man kan stole på at analysen av data utføres korrekt, uten feil og mangler (Jacobsen, 2010, s. 111; Dalland, 2012, s. 52). Dersom man oppdager feilmarginer, må dette angis og dokumenteres (Dalland, 2012, s. 52). Kan man stole på kildene dataen er hentet fra? Hvordan vet man at resultatene kommer fra ærlige svar? To av de valgte forskningsartiklene i studien baseres på rapporter fra foreldre/omsorgsgivere og lærere knyttet til den seksuelle atferden hos utvalgte barn. Forskeren skal vurdere hvorvidt foreldrene svarer ærlig i henhold til om undersøkelsen har en positiv eller negativ innvirkning på deres liv.

I tabell 1 presenterer jeg hvordan jeg fant dataen, samt hvilke inkluderings- og ekskluderingskriterier jeg tok med i utvelgelsen. Dette er for at dataen kan være etterprøvable, slik at andre kan komme frem til samme resultat, noe som er med på å vurdere om studien er pålitelig. I tabell 2 presenterer jeg blant annet forskningartiklenes datagrunnlag. Dette er for å vurdere påliteligheten hos artiklene, om metoden er utført på en grundig måte, og om kunnskapen jeg presenterer er korrekt og gyldig.

3.5 Analyse av artikkel og metode

Underveis i skriveprosessen endret jeg vinkling på problemstillingen min. Vurderingen viste seg å være hensiktsmessig underveis i prosessen. I tillegg har jeg funnet data som er nyttig i forståelsen av temaet i et globalt perspektiv, blant annet med studier fra USA, Nederland og Australia. I forhold til at litteraturen og tidligere forskning innen temaet er utbredt internasjonalt, ga det meg større motivasjon til å spre budskapet nasjonalt. Nedenfor vil jeg legge frem min vurdering for hvorfor de valgte forskningsartiklene er relevante for min studie og problemstilling. Denne analysen er en del av datagrunnlaget i min studie og vil støtte oppunder mine inklusjonskriterier i datautvelgelsen.

Artikkel 1 - *Skundberg, Ø., 2020*: Jeg vurderte det relevant å ta med Skundbergs artikkel da det var den eneste relevante studien jeg fant på norsk, samt at den beskriver aldersadekvat seksuell atferd i barnehagealder på en god måte. Artikkelen er med på å besvare problemstillingen på flere områder, blant annet hvordan voksne kan vurdere barns seksuelle atferd, skille mellom normal og skadelig seksuell atferd og hvilke konsekvenser problematisk atferd kan ha for barnet og andre.

Artikkel 2 - *Allen, B., 2016*: Denne artikkelen er relevant for oppgaven da den tar for seg voksnes og barns oppfatning av seksuell atferd hos barn. Gjennom rapporter beskriver fagpersoner, omsorgsgivere og barn deres opplevelse knyttet til barns seksuelle uttrykk. Artikkelen viser god bredde i informasjonsinnhentingen, og jeg opplever studien som troverdig og relevant for å besvare min problemstilling.

Artikkel 3 - *Jonkman, C. S., Verlinden, E., Punt, D.–J., Lamers–Winkelmann, F., 2019*: Artikkelen tar utgangspunkt i arbeidsmodellen CSBI i kartleggingen av skadelig seksuell atferd hos barn og unge i Nederland. Den svarer blant annet på problemstillingens vinkling knyttet til voksnes vurdering av barns seksuelle atferd, samt hva som kan hindre voksne og barn i å melde fra om skadelig seksuell atferd. Artikkelen ga meg også inspirasjon til flere av oppgavens diskusjonstemaer.

Artikkel 4 - *McKibbin, G., Humphreys, C., Hamilton, B., 2017*: Studien trekker blant annet frem overgriperes opplevelse av hvordan man kunne forhindre utviklingen av skadelig seksuell atferd hos en selv og andre. Jeg vurderte denne artikkelen relevant for å besvare

oppgavens formål knyttet til forebygging av skadelig seksuell atferd hos barn, samt problemstillingens vinkling til hvilke forhold som kan påvirke voksnes vurdering av barns seksuelle atferd.

3.5.2 Tematisk analyse med forenklet tilnærming

Ved bruk av tematisk analyse med forenklet tilnærming kunne jeg identifisere artikkelens tema gjennom analyse av resultatene (Aveyard, 2019, s. 141). Dette gir meg mulighet til å tolke og sammenlikne resultatene som kommer frem ved bruk av forskjellige forskningsmetoder. Temaene i de valgte forskningsartiklene, skal svare direkte på det jeg spør om i min problemstilling (Aveyard, 2019, s. 14). Det er derfor viktig å bruke god tid på å finne de forskningsartiklene som kan gi meg svar på det jeg etterspør. I tillegg er det avgjørende for oppgaven å finne artikler som utfyller hverandre og som kan støtte oppunder problemstillingen.

Forskningsartiklene har forskjellige utgangspunkt, der to bygger på litteraturstudie og to er basert på kvantitativ undersøkelse. Min vurdering var at å innhente data fra kilder med ulikt perspektiv kunne berike studien. Studien tar utgangspunkt i utvalgt litteratur, kombinerer de, og forsøker deretter å trekke ut den kunnskapen som kan betraktes som troverdig og relevant. Gjennom tematisk analyse med forenklet tilnærming utviklet jeg et system der jeg samlet funnene fra artiklene i en matrise for å systematisere og kategorisere dataen. Dette gjorde jeg ved å lete gjennom artiklene etter sentrale temaer som er relevante for min problemstilling.

Jeg har kategorisert mine funn fra artiklene inn i en matrise med kategorier innen blant annet formål og sentrale temaer. Matrisen ligger under kapittel 4 Funn. Noen av temaene i artiklene er sammenliknbare, noe som gjorde at jeg kunne samle flere temaer og skape en drøfting basert på likheter og ulikheter mellom artiklene. De mest sentrale temaene fra artiklene var blant annet barneseksualitet, skillet mellom aldersadekvat og skadelig seksuell atferd, bakenforliggende årsaker for utvikling av den problematiske atferden og forebyggende tiltak. Ved bruk av inklusjons- og eksklusjonskriterier har jeg utelukket data som ikke er interessante for min oppgave, samt innhentet informasjon og data som har vært hensiktsmessig i min besvarelse av problemstillingen.

4 Funn

4.1 Presentasjon av funn

Jeg har valgt å kategorisere funnene mine i en matrise. Matrisen gir et overblikk over innhold, formål og datagrunnlag i de ulike artiklene. I tillegg viser den aldersgruppen og antall respondenter i de ulike studiene. Funnene er sentrale i min oppgave da det er disse resultatene min oppgave baserer seg på.

Navn, år	Formål	Datagrunnlag	Respondenter	Alder	Sentrale temaer
Skundberg, Ø. 2020	Hvordan man kan forstå den aldersnormale barneseksualiteten slik at den ikke blir mistolket patologisk. Altså at seksualiteten ikke blir tolket som et symptom på fysisk eller psykisk mishandling eller usunn eksponering for voksen seksualitet.	Litteraturgjennomgang. (review)			Normalisering av seksualitet, skillet mellom aldersnormal og patologisk seksuell atferd gjennom lek, konsekvenser av voksnes feiltolkning av seksuell lek hos barn.
Allen, B. 2016	Studien ønsker blant annet å bekrefte eller avkrefte påstanden i hypotesen; De fleste barn med skadelig seksualisert atferd vil ikke ha en bakgrunn med seksuelt overgrep.	Kvantitativ undersøkelse, basert på rapporter fra et bevisst utvalg barn og deres lærere og omsorgsgivere.	-1443 barn.	4 årsalder.	Mistanke om barnemishandling, omsorgsgiveres og læreres rapport av barnas seksuelle atferd, bekymringer.
Jonkman, C. S., Verlinden, E., Punt, D. - J., Lamers - Winkelman, F. 2019	Den nåværende studien legger opp til eksisterende bevis som viser at Child Sexual Behavior Inventory (CSBI) gir muligheter for å skjerme for og avdekke skadelig seksuell atferd hos barn mellom 2 og 12 år.	Kvantitativ undersøkelse, basert på prøver. Foreldre / omsorgsgivere svarer på prøvens elementer på vegne av egne barn.	-3206 barn fra normativt utvalg. -932 barn fra kliniske prøver.	2 til 12 årsalder.	Identifisering av skadelig seksuell atferd hos barn, nederlandske foreldres oppfatning av barnas atferd.
McKibbin, G., Humphreys, C., Hamilton, B. 2017	Å få innsikt i unge menneskers opplevelse knyttet til det å være seksuelt krenkende og hvordan de mener man kan forbedre dagens forebyggende tiltak mot utvikling av skadelig seksuell atferd hos barn og unge.	Kvalitativ metode, semi-strukturert intervju. Intervju med barn og unge og behandlere.	-14 barn og unge. Målrettet utvelgelse av deltakere. -6 behandlere.		Forebygging av skadelig seksuell atferd, seksuelle overgrepere,

Tabell 2

4.2 Sammendrag av forskningsartiklene

Hvordan forstå barns aldersnormale seksualitet i barnehagen?

Av Øystein Skundberg

Publisert i Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk

27.01.2020

Sammendrag: Ved å trekke inn Heggens (2011) modell om Trafikklyset forklarer Skundberg forskjellen på aldersnormal, bekymringsfull og skadelig seksualisert atferd. Skundberg argumenterer for at problemet knyttet til samfunnets felles forståelse av seksualitet, delvis er at man ser barneseksualitet i lys av bekymring, misforståelse og at seksualiteten er utløst av voksen seksualitet. Videre forklarer han at feiltolkning av barneseksualiteten har større sannsynlighet til å skape risiko for usunn utvikling av seksualitet enn den sunne seksuelle handlingen i seg selv. Konsekvenser av slike feiltolkninger hos voksne kan være underreaksjoner eller overreaksjoner. Underreaksjoner kan stå i veien for avdekking av skadelig seksuell atferd eller seksuelle overgrep. Overreaksjoner kan skade den aldersnormale seksuelle atferden. Skundberg konkluderer med at en snever forståelse av barneseksualiteten kan hindre vurderingen av hvor skillet går mellom aldersnormal og krenkende seksuell lek. Atferden skal vurderes ut fra frivillighet, hyppighet og konsekvenser.

Children with Sexual Behavior Problems: Clinical Characteristics and Relationship to Child Maltreatment

Av Brian Allen

Publisert i Journal of Child Psychiatry & Human Development

29.02.2016

Sammendrag: Studien undersøker den seksuelle atferden hos 1112 barn. Resultatene består av barnerapporter, skolerapporter og rapporter fra omsorgsgiver/foreldre. Omsorgsgivers forklaring stemmer sjelden med barnas og skolepersonellens beskrivelser, noe som kan skape usikkerhet i forhold til studiens troverdighet. Resultatene tilsier at bakgrunnen for den problematiske seksualiserte atferden hos barn i noen tilfeller kom fra seksuelt misbruk i barndommen, men oftere viste dataene at fysisk mishandling kunne være en større årsaksfaktor til atferdsproblemene. Brian Allen undersøker 5 forskjellige studier, der alle følger samme datainnsamlingsprosess og vurderingskriterier for å muliggjøre analyse på tvers

av studiene. To av studiene hadde deltakere hentet fra barnevernet på grunn av mistanke om mishandling, to andre studier hadde en blanding av deltakere fra barnevernet og ikke. Den siste studien hadde barn fra fattige strøk som kom fra barneavdelingen på sykehus som ikke var involvert med barnevernet. Totalt inneholdt studien er undersøkelse av 1443 barn i 4 årsalderen i tillegg til deres omsorgsgivere.

Resultatene man sitter igjen med er blant annet at barn som viser skadelig seksuell atferd har betydelig større sannsynlighet for å ha opplevd seksuelt misbruk enn barna som ble tatt med i undersøkelsen som «kontrollbarn», altså tilfeldig utvalgte. Sammenlignbare resultater ble funnet for påstander om fysisk misbruk, men ikke påstander om emosjonell mishandling.

The child sexual behavior inventory: Reliability and validity in a Dutch normative and clinical sample

Av Caroline S. Jonkman, Eva Verlinden, David-Jan Punt og Francien Lamers-Winkelman
Publisert i Journal of Child Abuse & Neglect

12.09.2019

Sammendrag: Studien viser at CSBI inneholder viktig informasjon som kan brukes for å avdekke skadelig seksuell atferd hos barn mellom 2 og 12 år. Foreldre svarer på 38 elementer som angår egne barn, hvorvidt atferden er bekymringsfull eller aldersadekvat, hvor hyppig atferden oppstår o.l. Resultatene viser i tillegg at CSBI er pålitelig og har gyldig forskningsmateriale, som vil si at forskere kan bruke dette instrumentet i vurderingen av barn som er henvist til hjelpeinstanser grunnet bekymring for skadelig seksuell atferd. I tillegg kan landsspesifikke normative data hjelpe fagpersoner med å gi veiledning til foreldre om aldersadekvat seksuell atferd hos barn og peke på at spesifikk seksuell atferd vekker bekymring og trenger ytterligere vurdering eller behandling. Forfatterne av artikkelen understreker at det er svært relevant å bruke CSBI i kombinasjon med andre undersøkelser for å oppnå et komplett bilde av alvorlighetsgraden av den seksuelle atferden hos barnet.

«Talking about child sexual abuse would have helped me»: Young people who sexually abused reflect on preventing harmful sexual behavior

Av Gemma McKibbin, Cathy Humphreys og Bridget Hamilton.

Publisert i Journal of Child Abuse & Neglect

03.07.2017

Sammendrag: Studien identifiserer muligheter for å forhindre og forebygge utvikling av skadelig seksuell atferd hos barn og unge. Barna som ble valgt til å delta hadde tidligere fullført et behandlingsprogram for skadelig seksuell atferd. De unge ble kontaktet som eksperter basert på deres tidligere erfaring med skadelig seksuell oppførsel og fokuset i intervjuene handlet om mulighetene for å forhindre utvikling av skadelig seksuell atferd hos unge. Studien identifiserte tre mulige tiltak for forebygging.

Resultatene i studien viser at (1) de fleste ungdommene antydte at forbedring av kvaliteten på seksualundervisningen kan bidra til å forhindre skadelig seksuell atferd hos barn og unge. Behandlernes refleksjoner stemte overens med dette. Videre viste resultatene (2) at dersom deres erfaringer med å bli utsatt for fysisk vold og seksuelt misbruk fra intime partnere eller familie hadde blitt møtt med støtte og forståelse fra omverden, ville det vært mindre sannsynlig at de hadde utviklet skadelig seksuell atferd. Behandlernes refleksjoner støtter denne vurderingen. Til slutt viste resultatene at (3) selv om bare tre unge mennesker indikerte at pornografi var en årsaksfaktor til den skadelige seksuelle atferden, mente behandlerne at porno var et betydelig problem i livet til barn og unge som misbrakte andre. Det vil være et problem blant unge som har lærevansker og som ikke nødvendigvis evner å skille pornografisk materiale fra sosialt passende seksuell atferd.

4.3 Hva er felles og ulikt med artiklene?

Felles for de fire vitenskapelige artiklene er blant annet at de er publisert i fagfelleverderte tidsskrift. De fire artiklene baserer seg på barneseksualiteten, samtidig som at forskningen vinkler seg i forskjellige retninger. I tillegg har de ulike studiene fokus på konsekvenser knyttet til skadelig seksuell atferd, samt fare for barnets videre utvikling. Kontrastene i studiene gjør det spennende å sammenlikne lik og ulik data, noe som deretter skaper dybde i studiens drøfting. Studienes målgrupper omfatter barn fra to til tolv år, i tillegg til fagpersoner og omsorgsgivere i informasjonsinnhenting. Studien har forskjellige datagrunnlag, der data

fra kvalitativ metode, kvantitativ metode og litteraturgjennomgang blir brukt for å besvare problemstillingen min. Kun en av studiene er fra Norge, og resten av studiene er fra andre land og kontinenter. På den ene siden bidrar dette til bredde i kompetanse fra det internasjonale fagfeltet, mens det på den andre siden begrenser kunnskap og forskning fra det norske fagfeltet. Summen av artiklene bidrar til å besvare min problemstilling.

4.4 Hva viker fra problemstillingen?

For å besvare problemstillingen er det behov for vitenskapelige forskningsartikler fra ulike perspektiv. Artikkel 2 og 3 fokuserer kun på rapporteringer fra barn, pedagogers og omsorgsgiveres oppfatning av barnets seksuelle atferd. Det kunne vært interessant å få innblikk i vurderinger fra barneverntjenester, for eksempel etter undersøkelse eller observasjon av barna. Skundbergs studie tar for seg aldersadekvat seksuell atferd og fokuserer lite på skadelig seksuell atferd. Dette viker noe fra problemstillingen.

5 Diskusjon

I diskusjonsdelen vil jeg drøfte forhold som påvirker voksnes forståelse av barns seksuelle atferd og hvilke vurderinger som gjøres ut fra dette. I hvilken grad påvirker rollen man har til det aktuelle barnet vurderingen man gjør? I tillegg til rollen, har kunnskap om og holdninger til barns seksualitet noe å si for vurderingen? Er det slik at ansattes ønske om å ikke stemple små barn som overgripere eller å starte på en tung og lang arbeidsprosess, hindrer handling? Til slutt vil jeg diskutere hensiktsmessige forebyggingsstrategier for utvikling av skadelig seksuell atferd. Gjennomgående vil jeg ta utgangspunkt i funn fra forskningsartiklene, samt knytte dette til tidligere beskrevet teori.

Problemstillingen som ble stilt var: *Hvilke forhold kan påvirke voksnes vurdering av barns seksuelle atferd? Hva hindrer at voksne eller barnet selv melder fra om skadelig seksuell atferd og hvordan kan man forebygge utvikling av den problematiske atferden?*

Ida og Hanna på fire år sitter i lekehytta i barnehagen. Begge har tatt av seg klærne og studerer og tar på hverandres kjønnsorganer. Ingvild (barnehagelæreren) har lett lenge etter jentene, og når hun først oppdager dem har hun allerede bygget seg opp en forventning om at de holder på med noe hemmelig. Hennes reaksjon på jentenes atferd er å gispe, holde seg for munnen og sier de må ta på seg klærne umiddelbart. Ingvild kjefter og senere viderefremidler hun episoden til foreldrene. Jentene blir flau og snakker aldri om dette igjen.

5.1 Holdninger til barns seksualitet

At to barn i fireårsalderen utforsker hverandres kjønnsorgan er av flere definert som normal seksuell atferd (Hegge, 2011; Aasland, 2020). Dette bidrar til utvikling av en sunn holdning til kropp og seksuell helse. For at barn skal få et sunt forhold til egen kropp og seksuell helse er det av stor betydning hvilke holdninger omsorgspersoner og andre voksne rundt barnet har (Aasland, 2020, s. 73). Disse holdningene påvirkes blant annet av kunnskap, egne erfaringer og relasjon til barnet.

Når barnehagelæreren avbryter samspelet på en slik måte som i eksempelet over, vil dette sannsynligvis påvirke jentenes forståelse av seksualitet. Kanskje de blir flau over egen kropp og senere i livet ikke ønsker å dusje etter gymmen. De kan få problemer med intimitet i kjærlighetsforhold eller holde eventuelle ubehagelige situasjoner knyttet til seksualitet og

intimitet hemmelig (Bateman & Milner, 2015, s. 67). Dette kan være fordi de er redd for kjeft og ikke ønsker å kjenne på samme skam igjen. Skundberg (2020, s. 7) skriver at voksne ofte ønsker å bevare barneseksualitetens uskyld gjennom å observere barnets utforskning, atferd og språk.

Skundberg (2020, s. 7) beskriver videre voksnes syn på barneseksualitet i lys av bekymring og sammenlikning med voksen seksualitet. I situasjoner der voksne bruker egen seksualitet som referanse for det de ser hos barna, kan de bli bekymret for hvorfor barnet er opptatt av for eksempel egne og andres kjønnsorganer. Dersom den voksne rundt barnet forstår barneseksualitet på denne måten vil det kunne føre til holdninger som preger deres reaksjoner. Det vil da kanskje være naturlig å reagere som i eksempelet over.

5.2 Betydningen av relasjon og rolle

Skundberg viser til Larsson og Svedins studie som la frem at barnehagelærere forholdt seg mer avslappet til barneseksualiteten enn foreldre (Larsson & Svedin, 2002, henvist til i Skundberg, 2020, s. 8). Videre beskriver Skundberg at foreldre oppfattet en tilsvarende situasjon som beskrevet i eksempelet ovenfor nærmest som et overgrep. Fagpersoner, eksempelvis barnevernspedagoger, så på dette som bekymringsfullt, mens barnehagelærere oppfattet hendelsen som et mindre overtramp (Skundberg, 2020, s. 8). Dette kan forstås ut fra både kompetanse og kontekst. Foreldre kan ofte ha mindre kunnskap om hva som er sunn seksuell atferd hos barn, mens barnehagelærere har større kompetanse rundt dette. I en barnevernfaglig kontekst kan man anta at fagpersonen har mer granskende briller på enn barnehageansatte og dette kan påvirke hvordan barnevernspedagogen oppfatter atferden.

Både Allen (2016) og Jonkman et. al. (2019) inkluderer foreldre og barn i studiene gjennom rapporteringer på deres oppfatning av barnets seksuelle atferd. Allen har i tillegg valgt å inkludere læreres rapporter om barnas seksuelle atferd, noe som skaper spenning i studien når foreldre og læreres oppfatning ikke stemmer overens. I Allen sin studie kan det se ut som foreldre i mindre grad enn lærere melder om skadelig seksuell atferd. Dette strider mot Skundbergs funn om foreldres oppfatning av seksuelle hendelser. Samtidig kan det handle om at de fleste informantene til Allen befinner seg innenfor et barnevernssystem (Allen, 2016). Foreldre kan ha behov for å underrapportere skadelig seksuell atferd for å beskytte seg selv

eller barnet. Likevel melder foreldrene i større grad enn lærerne om annen form for avvikende atferd, som for eksempel sinne eller sosiale problemer (Allen, 2016).

På den annen side viser det seg at foreldre ofte kan overse bekymringsfull atferd fordi de enten ikke forstår alvorligheten av atferden, eller at de ikke ønsker å pålegge atferden oppmerksomhet. Dette kan være fordi det er flaut og ubehagelig eller fordi de ikke ønsker oppmerksomhet rundt saken. Skundberg (2020, s. 7) beskriver samfunnets mentalitet om seksualitet som et voksent fenomen og om søken for å beskytte den opprinnelige barneseksualiteten og uskylden ved den. Samtidig er det mot sin hensikt å unngå og anerkjenne barns handlinger og krenkende atferd for å beskytte barnets uskyld, da dette kan få konsekvenser for barnets videre utvikling. I tillegg kan skadelig seksuell atferd få konsekvenser for andre som blir utsatt for den. Dette kan knyttes til drøftingen ovenfor der foreldre kan holde tilbake informasjon eller ikke anse atferden som bekymringsfull på grunn av personlig tilknytning til barnet og frykt for eventuelle konsekvenser.

Barnets oppfatning av egen atferd er også viktig å ha med i drøftingen. Når man er ung, er man lett påvirkning. Barns oppfatning kan påvirkes av både ytre og indre faktorer (Aasland, 2020, s. 78). Foreldrenes atferd eller utsagn kan ha innvirkning på barnet. I tillegg kan egen opplevelse av aksept eller skam påvirke deres forhold til egen seksualitet. Denne opplevelsen kan komme av reaksjoner både fra foreldre og andre fagpersoner.

Mange foreldre, og fagpersoner som arbeider med barn, signaliserer til vanlig en avvisning og likegyldighet til seksuelle følelser hos barn. Dette fører til at seksuelle konflikter heller ikke bringes for dagen. Dermed konserveres problemene og blir til slutt mer eller mindre uløselige.

(Langfeldt, 1993, sitert i Vildalen, 2014, s. 24).

Selv om Langfeldt skrev dette i 1993, er det fortsatt like relevant i dagens samfunn. Som vi ser ut ifra resultatene ovenfor, signaliserer både foreldre og fagpersoner en avvisning knyttet til barneseksualiteten og seksuelle leker. Konsekvensene av dette er ikke isolert da det finnes mange ulike utfall. Min vurdering er at voksne og fagpersoner bør ta barns seksualitet på alvor og akseptere sunn seksuell lek og utforskning.

Ulik oppfatning av barnets atferd kan komme av ulike forhold. En viktig faktor i arbeid med barn fra null til seks år, er at de ansatte i barnehagen må ha kompetanse i vurderingen om hvordan barnets seksuelle atferd skiller seg fra andre jevnaldrende (Skundberg, 2020). Ved bruk av Trafikklyset (Hegge, 2011) kan voksne utvikle en forståelse og kunnskap for hvordan man kan skille mellom aldersadekvat og skadelig seksuell atferd. I slike vurderinger blir faglig skjønn tatt i bruk, og fagpersonens erfaring, kompetanse og kunnskap er komponenter som støtter oppunder den skjønnsmessige vurderingen.

5.3 Hindringer for at skadelig seksuell atferd rapporteres

Seksuelle overgrep i denne sammenhengen, omhandler både overgrep mot barn og overgrep begått av barn mot andre barn. Barnets frykt for konsekvensene ved avdekking av overgrep kan direkte eller indirekte påvirke barnets ønske om å gjøre et overgrep kjent (Allen, 2016; Søftestad, 2008, s. 104). Det er uvisst hva som vil skje etter et overgrep blir avdekket, noe som kan være skummelt for barnet. Det kan blant annet skje endringer i familien, i det sosiale, på skolen, følelsesmessig og på relasjonelle plan. En konsekvens ved avdekking av overgrep er at representanter fra de offentlige myndighetene, for eksempel barneverntjenesten, blir involvert i overgriperens og den utsatte sitt liv (Søftestad, 2008, s. 204). Barnets frykt for slike konsekvenser kan føre til at den skadelige seksuelle atferden underrapporteres av barnet selv og at det vil benekte overgrep dersom andre påpeker atferden.

Bateman og Milner (2015, s. 107) hevder at foreldre ofte vil beskytte egen familie ved å holde tilbake viktig informasjon, noe som kan svekke deres troverdighet. Ingen foreldre ønsker å bli fratatt barna sine. Dersom en mistenker at dette kan skje, kan terskelen for å svare uærlig på spørsmål om skadelig seksuell atferd være relativt lav. De eventuelle konsekvensene som følge av å dele bekymring for egne barns seksuelle atferd kan være så alvorlig at foreldre kan holde tilbake informasjon for å skjerme familien (Allen, 2016; Jonkman et al., 2019). Frykten for å bli ansett som uegnede foreldre er vanlig å møte på (Bateman & Milner, 2015, s. 107). Foreldre kan derfor oppleves som en lite sikker kilde når det gjelder rapportering av egne barns skadelige seksuelle atferd. I tillegg vet vi at skadelig seksuell atferd kan komme av overgrep, vold eller omsorgssvikt i familien, noe som direkte involverer foreldrene.

Samarbeidet mellom barnehage/skole og foreldre er viktig for at man kan hjelpe barn i deres utvikling. Dersom barnehageansatte eller lærere er usikre på om atferden er bekymringsfull

nok eller skadelig nok til å melde fra, kan de holde tilbake informasjon i frykt for å skade et godt samarbeid mellom barnehagen/skolen og foreldrene. Skolepersonellet som deltok i undersøkelser knyttet til Allens (2016) studie, var tydelige i svarene om hvorvidt barna hadde bekymringsfull seksuell atferd eller ikke. Resultatene fra undersøkelsene kan knyttes til Bateman og Milners refleksjoner rundt familiens innblikk i prosessen og anerkjenne foreldrenes innsats og bidrag (2015, s. 120). Gjensidig respekt og tillitt danner grunnlaget for et godt samarbeid mellom foreldre og barnehage/skole, og terskelen for å melde fra kan dermed bli lavere hvis det kommuniseres godt i prosessen (Bateman & Milner, 2015, s. 120). Det er viktig at fagpersoner er ærlige i deres evaluering av barnets atferd, noe som kan sikres gjennom åpen og god kommunikasjon.

Ovenfor har jeg diskutert ulike hindringer for avdekking av skadelig seksuell atferd hos barn. Dette er relevant for min problemstilling da dette gjelder ulike forhold som kan påvirke voksnes vurdering av barns seksuelle atferd. Videre i kapittelet vil jeg diskutere usikkerheten rundt atferdens alvorlighetsgrad, samt hvordan atferden kan påvirke barnet selv og andre. Avslutningsvis vil jeg drøfte ulike forebyggingsmuligheter for utvikling av skadelig seksuell atferd.

5.4 Usikkerheten

Morten (4 år) strever i samspill med jevnaldrende barn. Han får ofte tilbud om å være med i lek eller andre aktiviteter, men som regel mistolker han atferd og sosiale settinger. I situasjoner når ting blir vanskelig har Morten en tendens til å dra av klærne til andre barn med makt, i tillegg til å kalle dem skjellsord med seksuell undertone.

Utgangspunktet for mistanke kan komme fra ulike steder og på forskjellige måter (Søftestad, 2008, s. 119). I noen tilfeller finnes det ingen tvil om hvilket budskap som presenteres: «Mamma sexer med meg når pappa jobber på natta». I andre tilfeller er det vanskeligere å tyde signalene, for eksempel hvis Ola (7 år) ofte har øm og rød hud på penis, eller Kari (10 år) som ofte foretrekker å sitte på fanget til de mannlige vennene til moren. Skundberg (2020) forklarer at feiltolkning av barneseksualiteten kan skape risiko for usunn utvikling av seksualitet hos barn og unge. Konsekvenser som følge av feiltolkninger hos voksne kan være underreaksjoner eller overreaksjoner. Underreaksjoner kan stå i veien for avdekking av skadelig seksuell atferd eller seksuelle overgrep. Overreaksjoner som er uhensiktsmessige kan

føre til forstyrrelse i utvikling av aldersnormal seksuell atferden. Hvordan kan man være sikker på at det er riktig å melde fra om bekymringsfull seksuell atferd, og kan min vurdering ødelegge et liv?

Hegge (2011) og Johnsons tabeller (henvist til i Aasland, 2020, s. 30 og 43-44) for avdekking av seksuell atferd hos barn, legger frem at barn fra null til tolv år kan vise bekymringsfull seksuell atferd gjennom lek og samspill med andre barn og voksne (Aasland, 2020, s. 30 og 43-44). Dersom en barnevernspedagog eller barnehagelærer opplever et barns seksuelle atferd som krenkende og problematisk, er det viktig å lytte til bekymringen og undersøke atferdens alvorlighetsgrad (Ingenes & Kleive, 2011, s. 37; Skundberg, 2020). For eksempel hvis en barnehagelærer observerer at *Morten (4 år)* regelmessig drar av klærne på andre barn mot deres vilje, i tillegg til grovt ordbruk med seksuell undertone, er dette ifølge Hegge og Johnson god nok grunn til å melde bekymring til barnevernet (Aasland, 2020, s. 30; Hegge 2011, s. 6).

Skundberg (2020) konkluderer i sin studie med at begrenset kompetanse og forståelse av barneseksualiteten kan hindre vurderingen rundt hva som er krenkende seksuell lek, og at atferden skal vurderes ut fra frivillighet, hyppighet og konsekvenser. I situasjoner der begrenset kompetanse blir et problem, kan den voksne bli usikker på hvordan man skal håndtere bekymringsfull atferd, samt hvem man skal kontakte (Jonkman et al., 2019). Når et barn mistenkes for å seksuelt misbruke et annet barn, burde barnevernet og andre instanser involveres i respekt for både offeret og overgriperen (Bateman & Milner, 2015, s. 13).

Seksuelle overgrep er en form for skadelig seksuell atferd, og det er derfor viktig å hjelpe overgriperen med videre forebygging og veiledning. Barn og unge som forgriper seg på andre barn, er ofte barn som har ekstra behov og som trenger å bli sett. Disse barna vil sannsynligvis være barn i nød, og noen kan i tillegg være i risiko for betydelig skade og kan selv ha behov for beskyttelse (Bateman & Milner, 2015, s. 14). For at et barn skal endre atferd kreves det mer enn kun behandling av barnet. For at barnet skal ha et trygt sted for endring, er det vesentlig at rammene rundt barnet rettes inn mot utviklingsfremmende omgivelser (Bateman & Milner, 2015, s. 34; Ingenes & Kleive, 2011, s. 22; McKibbin et al., 2017).

5.5 Barn som overgriper

Gjennom internasjonal forskning har flere undersøkelser vist at mellom tretti og sytti prosent av barn og unge som forgriper seg på andre barn, selv har vært utsatt for overgrep (Innes & Kleive, 2011, s. 23). Dette kan for eksempel være psykiske eller fysiske overgrep eller omsorgssvikt. En kan dermed tenke at barnet ikke lenger kun er en overgriper, men også et offer, og at barnet mest sannsynlig lever med traumer, vonde tanker om seg selv og liknende. McKibbin et al. (2017) sin studie bekrefter dette i form av beskrivelser fra intervju med unge overgripere. I mange av tilfellene blir det nevnt seksuelle overgrep, fysisk vold i nære relasjoner, partnervold og emosjonelle overgrep.

Som fagperson enten innenfor barnevern eller barnehage/skole tar man skjønnsmessige vurderinger med kunnskap innenfor alle forhold i saken (Humerfelt et al., 2015, s. 19-31). I noen tilfeller kan fagpersoner vurdere å ikke melde fra om bekymring med tanke på de eventuelle konsekvensene som følge av bekymringsmeldingen. Samtidig er det nødvendig å ta for seg flere forhold i en slik vurdering. Dette er for eksempel vurdering ut fra konsekvenser for andre barn og barnet selv. Et barn med skadelig seksuell atferd utøver handlinger overfor seg selv eller andre (Innes & Kleive, 2011, s. 21). Dette kan føre til både fysiske og psykiske konsekvenser. Barn som forgriper seg på andre barn vil derfor trenge behandling (McKibbin et al., 2017).

En kan tenke seg til at mangel på rutiner, metoder og kunnskap om unge mennesker som forgriper seg på andre barn, er en vesentlig grunn for at slike handlinger ikke får konsekvenser (Innes & Kleive, 2011, s. 20-21). I tillegg kan det være manglende kompetanse på behandlingstilbudene som tilbys unge overgripere, noe som kan gjøre det vanskeligere å jobbe med forebygging av slik skadelig seksuell atferd hos barn og unge (Innes & Kleive, 2011, s. 20-21). Hvordan kan fagpersoner som arbeider med barn, men som ikke har kompetanse eller evne til å skille normal seksualitet fra skadelig seksuell atferd, legge til rette for at både overgriperne og barna som blir utsatt for overgrepet får tilstrekkelig oppfølging og omsorg? Konsekvensene som følge av å ikke melde fra om bekymringsfull eller krenkende seksuell atferd kan være vesentlige for barnas videre utvikling. Dersom kompetansen hos fagpersonene ikke er til stede, vil ikke barnas behov for tilrettelegging bli tilfredsstillt.

McKibbin et al. (2017) legger blant annet frem at unge overgripere selv mener ulike instanser burde informere om seksualitet og personlige grenser knyttet til kropp før det blir et eventuelt problem. Når barn ikke har kunnskap om seksualitet og seksuelle handlinger, har de heller ikke kunnskap om konsekvensene som kan komme av slike handlinger (Aasland, 2020, s. 77). Jeg mener man skal snakke med barn i tidlig alder om barnekroppen, lyster og nysgjerrighet, samt ansvaret knyttet til behandlingen av egen og andres kropp.

5.6 Forebygging og behandling av skadelig seksuell atferd

McKibbin et al. (2017) legger i sin studie frem ulike muligheter for forebygging av skadelig seksuell atferd gjennom refleksjoner fra unge overgripere og behandlere. Gjennom analyse og refleksjon rundt resultatene fra intervjuene, kom McKibbin, Humphreys og Hamilton frem til en teori som dekker deltakernes beskrivelse av årsaksfaktorer for skadelig seksuell atferd og mulige forebyggingstiltak for å unngå slik atferdsutvikling (2017). Teorien bygger på tre forebyggingsmuligheter for barn og unge.

I studiens resultatdel finner vi første mulighet (1) for forebyggingsarbeid gjennom forbedring og videreutvikling av seksualundervisning på skolen. Ti av de unge snakket om hvordan seksualopplæringen som ble gitt ikke var nyttig. De sa at undervisningen ble utført for sent i forhold til utviklingen av den skadelige seksuelle atferden, samt at opplæringen ikke inneholdt dette temaet. En ung mann på 19 år sa at seksualundervisningen kom etter han hadde seksuelt misbrukt søsteren:

Jeg tror at dersom jeg hadde fått tilbud om seksualundervisning før misbruket, altså før jeg kom i puberteten, tror jeg alt ville endret seg. Jeg er ikke engang sikker på at det som skjedde hadde skjedd, fordi jeg hadde visst at det var galt. Jeg ville visst hvorfor det var galt og hvorfor jeg ikke skulle gjøre det.

(Egen oversettelse av sitat i McKibbin et al., 2017, s. 214).

Flere ungdommer støttet denne mannens uttalelser om at seksualundervisningen burde komme før puberteten, i tillegg til at den burde inneholde god nok informasjon. Behandlerne ble informert om uttalelsene til ungdommene, og de støttet som regel opp med eksempler på at barna med skadelig seksuell atferd ikke hadde fått god nok informasjon under seksualundervisning om forhold, romanse, grensesetting og seksualitet (McKibbin et al., 2017). Gjennom å informere og normalisere seksualitet mener blant annet Skundberg (2020)

og Aasland (2020, s. 77) at læring gjennom lek er en form for barn å lære seg hva som er normalt og greit, hva som er unormalt og krenkende og hvordan man kan kommunisere gjennom lek. Jeg tenker at dersom barnehagelærere, grunnskolelærere og foreldre veileder og snakker med barn på en trygg måte om grenser, aksept og utforsking allerede fra småbarnsalder, vil barna få et godt utgangspunkt i utviklingen av kunnskap og forståelse for egen og andres seksualitet og kropp.

Videre i McKibbin et al. (2017) sin resultatdel finner vi andre mulighet (2) for behandling av unges offeropplevelser. Forebygging identifisert av de unge knyttet til deres opplevelser av vold og barnemishandling. Av de 14 intervjuede ungdommene rapporterte 13 om ulike former for overgrep i barndommen, inkludert å leve med vold fra intime partnere. Tre av disse ungdommene hadde blitt utsatt for seksuelle overgrep i barndommen og tre hadde opplevd fysisk overgrep. En ung mann på 16 år snakket om hvordan den fysiske volden til partner og mishandling utført av faren fikk katastrofale konsekvenser:

Når jeg gjorde noe galt, slo han meg med en ledning. Han gjorde det inne på et lukket rom så jeg ikke kunne rømme. Han kunne holde på med det i opptil en time. Hvis jeg ikke hadde blitt utsatt for vold i hjemmet, ville jeg heller ikke blitt introdusert for vold og kriminelle miljøer. Hver gang jeg rømte hjemmefra, ble jeg introdusert for et miljø skapt av vold, penger, narkotika og masse annet.

(Egen oversettelse av sitat i McKibbin et al., 2017, s. 216).

Avslutningsvis i studiens resultatdel finner vi tredje mulighet (3) for forebygging gjennom hjelp ved håndtering av tilgjengelig pornografi. Av de 14 ungdommene snakket 12 om å bli utsatt for pornografi og tre snakket om hvordan pornografi var en av faktorene som utløste skadelig seksuell oppførsel. De antydte at sannsynligheten for at deres skadelige seksuelle oppførsel kunne ha blitt redusert hvis pornografi ikke hadde vært tilgjengelig. En ung mann på 19 år beskrev hvordan han først ble utsatt for pornografi i en alder av 11 av en klassekamerat. Han begynte å se på pornografi hjemme når foreldrene hans var ute og bestemte seg for å prøve det han hadde sett mot søsteren sin:

Jeg så egentlig ikke på porno da søsteren min var der, på det tidspunktet hadde jeg allerede bestemt meg for hva jeg skulle gjenscape med henne fra det jeg allerede hadde sett. Pornografien og følelsen av makt var en stor grunn til min utvikling av skadelig seksuell atferd.

(Egen oversettelse av sitat i McKibbin et al., 2017, s. 217).

Flere unge menn kunne gjenkjenne seg i denne beskrivelsen. Behandlernes refleksjoner gikk ut på at de så en sammenheng mellom pornografi og ungdoms skadelige seksuelle atferd. En arbeider snakket om hvordan unge mennesker lærer å assosiere sex med aggresjon gjennom å se på pornografi (McKibbin et al., 2017, s. 217).

Behandlernes refleksjoner bekreftet koblingen mellom vold i nære relasjoner og skadelig seksuell atferd hos barn og unge. Både McKibbin et al. (2017) og Allen (2016) legger frem at familievold er en av de fremste indikatorene for at barn kan utvikle skadelig seksuell atferd. Dette er en tydelig indikasjon på hva som kan ligge til grunn for utvikling av skadelig seksuell atferd. I egen refleksjon rundt temaet vil åpenhet i trygge relasjoner danne et grunnlag for å kunne dele, snakke om og hjelpe hverandre med vonde opplevelser som både kan avdekke og forebygge utvikling av den seksuelle atferdsproblematikken.

Det er ressurskrevende for et barn å bli pålagt å begi seg ut på en prosess for å forstå sammenhengen mellom egen atferd, følelsesregulering, tanker og intensjon med atferden (Ingnes & Kleive, 2011, s. 21). En slik prosess stiller krav til både nære omsorgspersoner for barnet, samt krav om praktisk handling og innsats for at prosessen skal bli minst mulig utviklingshemmende og traumatiserende (Bateman & Milner, 2015, s. 34). Samtidig er det ingen garanti for at behandlingen og utviklingsprosessen barnet utsettes for gir positive resultater. Behandling av barn som har begått seksuelle overgrep eller seksuelt krenkende handlinger mot andre barn, kan forstås som en sekundær forebyggingsprosess, der målet er å hindre at slike handlinger skjer igjen (Ingnes & Kleive, 2011, s. 22). Resultatet vil dermed vanligvis ikke vises umiddelbart, men det vil kreve flere år med oppfølging, veiledning og hjelp fra ulike instanser for å komme frem til et brukbart mål. Det som kan måles er endring av atferd, holdning og innsikt hos barnet, for eksempel endring fra rød til gul seksuell atferd ved hjelp av Trafikklyset (Hegge, 2011).

Ved å legge frem ulike muligheter for forbedring og forebygging, kan man begrense utvikling av skadelig seksuell atferd hos barn og unge. En kan for eksempel inkludere informasjon om skadelig seksuell atferd og seksuelle overgrep i seksualundervisningen på skolen, informere foreldre om skadelig seksuell atferd og forme samlingsgrupper for barn med denne problematikken (McKibbin et al., 2017, s. 218). Det er viktig at de voksne forteller barna om

hvordan kroppen fungerer seksuelt i tidlig alder, og ikke først snakke om temaet for å gi informasjon når barna allerede har kommet i puberteten (Vildalen, 2014, s. 25). Å tilby behandling for atferdsvansker som skadelig seksuell atferd, handler ikke om å godta handlingene barnet har gjort. Det handler blant annet om å hjelpe barnet med å få innsikt over egen atferd og handlinger, at overgrep er uakseptabelt, i tillegg til å hjelpe barnet med å bearbeide egne traumer (Ingenes & Kleive, 2011, s. 24).

6 Avslutning

Problemstillingen som ble stilt i denne oppgaven var: *Hvilke forhold kan påvirke voksnes vurdering av barns seksuelle atferd? Hva hindrer at voksne eller barnet selv melder fra om skadelig seksuell atferd og hvordan kan man forebygge utvikling av den problematiske atferden?*

Problemstillingen stiller spørsmål ved hvilke forhold som kan påvirke voksnes vurdering av barns seksuelle atferd. Skundberg (2020) beskriver usikkerheten voksne personer kan ha rundt temaet seksualitet. Når denne usikkerheten hindrer avdekking av overgrepstatferd hos barn og krenkende seksuell lek, blir dette et bekymringsfullt forhold som påvirker voksnes vurdering av barnets atferd.

Problemstillingen fortsetter med spørsmålet rundt hva som kan hindre voksne og barn i å melde fra om skadelig seksuell atferd. Når voksne tillater og overser krenkende og skadelig atferd, vil dette blant annet få konsekvenser for barnet som utfører handlingene med tanke på at det ikke får den hjelp det trenger. Samtidig vil offeret sitte igjen med påkjenningen av å bli utsatt for slike ubehagelige handlinger. Ved bruk av arbeidsmodeller som hjelpemiddel i avdekkingen av skadelig seksuell atferd hos barn, eksempelvis Trafikklyset (Hegge, 2011), vil kompetansen øke og usikkerheten minske, og fler barn vil få hjelp.

En barndom basert på trygge rammer rundt seksualitet og kropp danner grunnlaget for sunn seksuell helse hos mennesket (Cacciatore, 2020). Innledningsvis i oppgaven la jeg frem barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet strategiutgivelse (2013) med fokus på forebyggingstiltak for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og unge. Strategien la frem at profesjoners kunnskap rundt temaet og kompetanseutvikling med fokus på barns rett

til medvirkning, måtte til for å oppnå dette (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 5). Både problemstillingen og formålet med oppgaven var å drøfte ulike forebyggingsmuligheter for utviklingen av skadelig seksuell atferd. Noen av studiene brukt i denne bacheloroppgaven støtter oppunder forebyggingstiltaket nevnt ovenfor. McKibbin et al. (2017) legger frem uttalelser fra unge overgripere med forslag til forebyggingstiltak knyttet til utviklingen av skadelig seksuell atferd. Skundberg (2020) beskriver hensikten av god kompetanse rundt seksualitet og seksuell lek i barnehagen.

I tillegg var formålet med oppgaven å tilegne meg mer kunnskap om skillet mellom aldersadekvat, bekymringsfull og skadelig seksualisert atferd hos barn, samt få økt forståelse for sosialarbeideres utfordringer knyttet til vurderingen av atferdens alvorlighetsgrad. Min erfaring fra arbeid på barnevernsinstitusjon samsvarer med funn i studien min. Barn som bor på institusjon i Norge har som regel blitt utsatt for omsorgssvikt, vold og/eller seksuelle overgrep.

I avdekkingen av skadelig seksuell atferd har jeg blant annet foreslått Birgit Heggens modell Trafikklyset (2011) som et hjelpemiddel i barnehage- og skolekontekst. Konsekvensene som følge av krenkende handlinger blir diskutert i tråd med Jonkman et al. (2019) og Allens (2016) studier og deres funn knyttet til rapporter om barns atferd. Gjennomgående i teksten har jeg i tillegg knyttet teori til eksempler for å skape en helhetsforståelse i oppgaven.

Utviklingen og forbedringen av kvaliteten på seksualundervisning i skolen, i kombinasjon med McKibbin et al. (2017) sin studie, er et forebyggingstiltak som kan opplyse om og hindre negativ utvikling av skadelig seksuell atferd hos barn. De fleste ungdommene i studien konkluderte med at en slik forbedring kan være nok til å forhindre en skadelig utvikling hos noen barn (McKibbin et al., 2017). Dette kan gjenspeiles i Skundbergs (2020) studie der han poengterer viktigheten av sunn og trygg formidling av seksualitet og normalisering av kropp.

I besvarelse av oppgavens problemstilling har jeg lagt frem faglig kunnskap, analysert funn fra de fire valgte studiene og sammenliknet dette i drøfting. Mangel på kompetanse, konteksten, frykt for konsekvenser, samarbeid mellom barnehage/skole og foreldre og forhold til barnet, er ulike forhold som kan påvirke den voksnes vurdering av barnets seksuelle atferd.

Barnets seksuelle uttrykk skal vurderes ut fra frivillighet, hyppighet og konsekvenser (Hegge, 2011; Skundberg, 2020).

6.1 Videre forskning

Et formål med oppgaven var å få muligheten til å spre den tilegnede kunnskapen med andre, slik at fokuset og interessen rundt temaet ville øke. Med tanke på at dette ikke er en fagfellevurdert forskningsartikkel, vil oppgaven naturligvis ikke rekke ut til hele fagfeltet. Samtidig håper jeg den vekker en interesse hos fagfolk som ønsker å forske videre på dette temaet. I videre forskning kan det for eksempel være hensiktsmessig å utføre et langvarig prosjekt med observasjon av seksuell atferd hos barn i barnehagen. Observasjonen kan for eksempel utføres av fagpersoner med bred kompetanse på området, foreldre og omsorgspersoner og ufaglærte ansatte i barnehagen.

Det danske *JanusCenteret* arbeider med avdekking, utredning og behandling av barn med skadelig seksuell atferd. Ved bruk av deres utredningsmodeller og behandlingsformer, kan en danne seg et innblikk i hvordan man kan utvikle videre arbeid med skadelig seksuell atferd i Norge. Videre forskning på temaet vil bidra til økt kompetanse og mulighet for forebygging av skadelig seksuell atferd i tidlig alder. Jeg anbefaler videre forskning å se på JanusCenteret sine nettsider for mer informasjon (<https://www.januscentret.dk/>).

Litteraturliste

Aadnesen, B. N., Hærem, E. (2014). *Barnevernets undersøkelse* (3. utg.). Universitetsforlaget.

Aasland, M. W. (2020). *Barna og seksualiteten* (2. utg.). Cappelen Damm Akademisk. ***125 sider.**

Allen, B. (2016). Children with Sexual Behavior Problems: Clinical Characteristics and Relationship to Child Maltreatment. *Journal of Child Psychiatry & Human Development*, 48 (2), 189-199. <https://doi.org/10.1007/s10578-016-0633-8>

Araji, S. K. (1997). *Sexually Aggressive Children: Coming to understand them*. Sage Publications. ***10 sider.**

Aveyard, H. (2019). *Doing a literature review in health and social care: A practical guide* (4. utg.). Open University Press.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2013). *Barndommen kommer ikke i reprise: Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/strategi_overgrep_m.bokmerker_revidert.pdf. ***156 sider.**

Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester* (LOV-1992-07-17-100). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>. ***1 side.**

Bateman, J., Milner, J. (2015). *Children and young people: Whose behaviour is sexually concerning or harmful*. Jessica Kingsley Publishers. ***154 sider.**

Breidvik, G. (2003). *Misbrukte barn: Reaksjoner som kan vise seg i skole og barnehage*. Sigma Forlag. ***16 sider: Kap 2, s. 23-39.**

Cacciatore, R. S.-M., Ingman-Friberg, S. M.-L., Lainiala, L. P., Apter, D. L. (2020). Verbal and Behavioral Expressions of Child Sexuality Among 1–6-Year-Olds as Observed by

Daycare Professionals in Finland. *Archives of Sexual Behavior*, 49(7), 2725–2734.

<https://doi.org/10.1007/s10508-020-01694-y> ***10 sider.**

Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (5. utg.). Gyldendal Akademisk. ***157 sider.**

Friedrich, W. N., Davies, W. H., Feher, E., Wright, J. (2003). Sexual Behavior Problems in Preteen Children. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 989(1), 95 – 104.

<https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.2003.tb07296.x> ***9 sider.**

Friedrich, W. N., Fisher, J., Broughton, D., Houston, M., Shafran, C. R. (1998). Normative Sexual Behavior in Children: A Contemporary Sample. *PEDIATRICS*, 101(4).

<https://doi.org/10.1542/peds.101.4.e9> ***10 sider.**

Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelig metode* (2. utg.). Fagbokforlaget. ***5 sider: Kap 10, s. 175-180.**

Hegge, B. (2011). *Trafikklyset: Seksualitet hos barn og ungdom*. Stiftelsen Psykiatrisk Opplysning. <https://www.seksuellatferd.no/trafikklyset/> ***11 sider.**

Helse- og omsorgsdepartementet. (2020). *Tillegg til tildelingsbrev nr. 61 – Utrede et lavterskeltilbud til barn og unge som står i fare for å begå problematisk eller skadelig seksuell atferd mot andre barn og unge*. Regjeringen.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/e316e6cf2701448782bcd3c3737dff7c/tillegg-nr.-61-utrede-et-lavterskeltilbud-til-barn-og-unge-som-star-i-fare-for-a-bega-pro-1776081.pdf> ***2 sider**

Humerfelt, K., Kjellevoid, A., Norheim, A., Sommerseth, R. (2015). *Faglig skjønn og brukermedvirkning i helse- og velferdstjenestene* (2. utg.). Fagbokforlaget. ***27 sider: Kap 1, s. 17-44.**

Ingenes, E. K., Kleive, H. (2011). *I møte med unge overgripere*. Gyldendal Akademisk. ***133 sider.**

Jacobsen, D. I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring: Innføring i metode for helse- og sosialfagene* (2. utg.). Høyskoleforlaget. ***294 sider**

JanusCenteret. (2021). *Center for børn og unge med seksuelle adfærdsproblemer*. Hentet 11. mai 2021 fra <https://www.januscentret.dk/>

Jonkman, C. S., Verlinden, E., Punt, D.-J., Lamers-Winkelmann, F. (2019). The child sexual behavior inventory: Reliability and validity in a Dutch normative and clinical sample. *Journal of Child Abuse & Neglect*, 98, 104176. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104176>

McKibbin, G., Humphreys, C, Hamilton, B. (2017). «Talking about child sexual abuse would have helped me»: Young people who sexually abused reflect on preventing harmful sexual behavior. *Journal of Child Abuse & Neglect*, 70, 210-221. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.06.017>

Skundberg, Ø. (2020). Hvordan forstå barns aldersnormale seksualitet i barnehagen? *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, 6, 1-13. <https://doi.org/10.23865/ntpk.v6.1646>

Støren, I. (2013). *Bare søk!: Praktisk veileder i å skrive litteraturstudier* (2. utg.). Cappelen Damm. ***71 sider.**

Søftestad, S. (2008). *Avdekking av seksuelle overgrep: veier ut av fortielsen*. Universitetsforlaget. ***80 sider: Kap 5, s. 93 – 113, Kap 6, s. 115 – 131, Kap 8, s. 149 – 162, Kap 9, 163 – 176, Kap 10, s. 179 – 197.**

Vildalen, S. (2014). *Seksualitetens betydning for utvikling og relasjoner*. Gyldendal Akademisk. ***43 sider: Kap 1, s. 19-30, Kap 2, s. 31-63**

Egenvalgt pensum: 1 314 sider.